

2 Verhoogde zorg - Fase 1

Hoe kan een school omgaan met leerlingen die meer zorg nodig hebben bij lezen en/of spellen? Dit vind je terug in Verhoogde zorg, het tweede deel van het [Specifiek Diagnostisch Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie](#). Lees dit bij voorkeur samen met [Brede basiszorg](#), [Uitbreiding van zorg](#), [Individueel Aangepast Curriculum](#) en het [Theoretisch deel](#) van dit protocol. De protocollen zijn een leidraad voor diagnostiek binnen de onderwijscontext gehanteerd door CLB-teams in samenwerking met scholen. Een Specifiek Diagnostisch Protocol is een concrete vertaling van de algemene handvatten in het [Algemeen Diagnostisch Protocol \(ADP\)](#).

In de brede basiszorg staat 'goed onderwijs' centraal voor alle leerlingen en worden alle leerlingen maximaal ondersteund in hun ontwikkeling. Hierbij wordt onder meer variatie aangebracht in het onderwijsleerproces om tegemoet te komen aan de behoeften van individuele leerlingen of groepen leerlingen (stimuleren, differentiëren). De leerkracht onderneemt een waaier aan initiatieven om de evolutie van lezen en spellen voor alle leerlingen te bevorderen.

Wanneer structurele, proactieve en preventieve acties betreffende lezen en spellen niet meer volstaan om aan de onderwijsbehoeften van een of meerdere leerlingen tegemoet te komen, wordt overgegaan naar de fase van verhoogde zorg.

2.1. Zorgoverleg

Basisonderwijs

De leerkracht meldt op een intern zorgoverleg dat de basiszorg in de klas rond geletterdheid voor een bepaalde leerling of groepje leerlingen niet volstaat. Dit gebeurt op basis van de verzamelde informatie over geletterdheid en vanuit een bredere kijk op de leerling. Bij kleuters gaat het om leerlingen van wie de ontwikkeling voor een of meerdere leergebieden moeizaam verloopt. Wanneer kleuters in de derde kleuterklas niet of nauwelijks letters kunnen benoemen en wanneer andere risico's meespelen als onvoldoende klankbewustzijn of een fonologisch taalontwikkelingsprobleem, worden deze kleuters aangemeld¹.

¹ Smits A., 'Risicokleuters helpen lezen en spellen', *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 8(3), 2000

Relevante informatie over het welbevinden en de betrokkenheid op school, de thuissituatie, andere leergebieden... wordt meegenomen. Leerlingen kunnen ook trager ontwikkelen op vlak van organiseren, plannen, aandacht, metacognitie... wat als executieve functies² wordt benoemd. Deze executieve functies staan in nauw verband met het leren van schoolse vaardigheden en vragen bijkomende ondersteuning³, bijvoorbeeld voor het bijhouden van de agenda, orde in de schooltas, duidelijk ingevulde werkbladen en nota's, maken van huistaken... In het zorgoverleg worden deze gegevens gebundeld en de onderwijsbehoeften bepaald.

Secundair onderwijs

Een goede begeleiding van leerlingen met lees- en/of spellingproblemen of dyslexie houdt in dat op schoolniveau een beleid wordt uitgewerkt, dat kadert in een breder zorgbeleid, en dat in de klas maatregelen genomen worden.

Binnen het zorgteam⁴ worden leerlingen besproken voor wie de ondersteuning in de klas binnen de vakken Nederlands en vreemde talen niet meer volstaat. Alle informatie betreffende lezen/spellen/vreemde talen wordt verzameld, aangevuld met informatie uit andere vakken⁵. Vanuit een brede kijk wordt ook het welbevinden en de betrokkenheid op school, de thuissituatie, andere leergebieden... meegenomen. Eveneens kunnen naast problemen met schoolse vaardigheden problemen met executieve functies⁶ opgemerkt worden. Meestal komt de vraag van meerdere collega's omdat problemen betreffende schriftelijke taalvaardigheid doorwegen in alle vakken. Aan de hand van de verzamelde gegevens wordt een bilan opgemaakt van sterktes en zwaktes van de leerling en een overzicht van de reeds geboden ondersteuning, vakgebonden en over de verschillende vakken heen. Doelgericht wordt gezocht naar verdere mogelijkheden van ondersteuning om de leerling op zijn traject te kunnen houden. Bij voorkeur kunnen ook de leerling en de ouders uitgenodigd worden op dit overleg.

2.2. Verzamelen van informatie

■ Gesprekken met leerkrachten

² Zie Algemeen Diagnostisch Protocol, Bijlage Executieve Functies; Zie Theorie: Dimensionele classificatie en Fase 2 Handelen en evalueren

³ Van de Sander E., Bruggink M. & Lamers I., *Executieve Functies voor het leren lezen en spellen*, Expertisecentrum Nederlands, Radboud Universiteit, 2015

⁴ Zie Algemeen Diagnostisch Protocol: niveau-overstijgend begrip voor de zorgteams, begeleidende klassenraden en cellen leerlingbegeleiding op niveau van basis- en secundair onderwijs binnen het gewoon en buitengewoon onderwijs

⁵ Zie Theorie: lees-en spellingproblemen/dyslexie hebben/heeft een weerslag op alle vakken

⁶ Zie Algemeen Diagnostisch Protocol, Bijlage Executieve functies en Zie Theorie, Classificatie

In een gesprek van de leerkracht met het zorgteam worden verdere antwoorden gezocht op vragen over het functioneren van de leerling, de interactie tussen leerling en leerkracht en de ondersteuning die de leerkracht nodig heeft...

Bijvoorbeeld:

- ▶ Hoe ontwikkelt de kleuter in verschillende ontwikkelingsgebieden?
- ▶ Waren er signalen in vorige schooljaren?
- ▶ Welke problemen en sterktes zijn er in verschillende leergebieden en vakken?
- ▶ Wat is de impact van de problemen op het verdere functioneren van de leerling?
- ▶ Zijn er bijkomende problemen als werkhouding, motivatie, planning en organisatie, werkgeheugen en tijdsbesef (executieve functies)?
- ▶ Wat werkte bij eerdere interventies?
- ▶ Wat zouden volgens jou mogelijke oplossingen zijn?
- ▶ Welke ondersteuning heb jij nodig?
- ▶ ...

■ Gesprekken met leerlingen

Van bij het eerste gesprek met de leerling is het aangewezen om de leerling zijn problemen te laten verwoorden zoals hij ze ervaart en aandacht te hebben voor wat dit voor hem betekent, hoe de leerling er zich bij voelt en ermee omgaat. Leerlingen kunnen dikwijls zelf goed aangeven wat lukt, waarom het lukt en welke hulp ze nodig hebben.

Met leerlingen uit het secundair onderwijs kan nog uitgebreider ingegaan worden op de mogelijke belemmeringen en oplossingen van problemen⁷. Het is ook de bedoeling dat ze zelf goed zicht krijgen op hun competenties voor de Nederlandse taal en hierin vooruitgang kunnen boeken via aangepaste ondersteuning. Vragen die de leerkracht kan stellen zijn bijvoorbeeld:

- ▶ Bij welke vakken heb je het meeste last van je lees-/spellingprobleem en wat zou jou hierbij verder helpen?
- ▶ Wat zou ik voor jou kunnen betekenen?
- ▶ Heb je zelf een oplossing bedacht en toegepast? Wat was het effect hiervan?
- ▶ Wat heeft al geholpen in het verleden? Wat werkte niet?
- ▶ ...

⁷ Steenbeek-Planting E., & Kleijnen R., 'Begeleiding van Jongvolwassenen met dyslexie in studie en beroepspraktijk', in Geudens A., Baeyens D., Schraeyen K., Maetens K., De Brauwier J., Loncke M. (red.), *Jongvolwassenen met dyslexie, diagnostiek en begeleiding in wetenschap en praktijk*, Code Lessius, Acco Leuven-Den Haag, 2011.

■ Gesprekken met ouders

In een gesprek met ouders wordt aanvullende informatie gevraagd om samen met hen te kunnen komen tot een geschikte aanpak. Anderzijds kunnen ze ook hun noden kenbaar maken om mee hun kind te ondersteunen.

Bijvoorbeeld:

- ▶ Heeft de kleuter in de thuissituatie interesse voor boeken en het nabootsen van schrijven van letters?
- ▶ Waren er problemen in vorige schooljaren?
- ▶ Wat gaat goed bij lezen/spellen/vreemde talen?
- ▶ Hoe gaat het thuis met huiswerk en studeren?
- ▶ Hebben de problemen op school invloed op het kind in de thuissituatie?
- ▶ Zijn er nog andere problemen?
- ▶ Hebben jullie zelf al oplossingen bedacht en toegepast? Wat liep hierbij goed of minder goed?
- ▶ ...

■ Observatie

Om meer te weten te komen over hoe een kleuter zijn basiscompetenties voor geletterdheid⁸ ontwikkelt of een leerling tot lezen en tot spellen komt, kan een observatie aangewezen zijn:

- ▶ Maakt de kleuter gebruik van aangeboden schriftelijk materiaal in de verschillende hoeken?
- ▶ Hoe leest de leerling: traag, spellend, herhalend, radend?
- ▶ Hoe schrijft de leerling tekst over van het bord: per letter, per woord, per zin?
- ▶ ...

Aansluitend bij observaties geven de inkt van werkschriften, dagelijks werk, spontaan schrijven veel informatie over hoe een leerling te werk gaat bij het spellen.

■ Nagaan van effecten van aanpassingen

Hierbij wordt nagegaan of de acties in het verhogen van de intensiteit en kwaliteit van het leerproces leiden tot positieve effecten.

Bijvoorbeeld:

- ▶ Neemt de kleuter actief deel aan de herhalingsactiviteit in kleine groep?

⁸ Fournier M., & Lambert R., *Groeiboek, Zorg- en volgsysteem voor kleuters, Analyse en handelen, taalontwikkeling*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn 2014.

- ▶ Leidt de dagelijkse extra tijd met individuele leesondersteuning tot vooruitgang bij het vlot herkennen van de aangebrachte klanktekenkoppelingen?
- ▶ Heeft het herhalend lezen van korte teksten invloed op het vloeiend lezen?
- ▶ Helpt het werken met visuele voorstelling van de spellingregel om deze in schrijfoefeningen toe te passen?
- ▶ Hanteert de leerling het overzicht van de schrijfwijze van 'i – ie' woorden bij het maken van taken?
- ▶ ...

Het nagaan van effecten heeft betrekking op het evalueren van het effect van de genomen maatregelen. Hierbij is het aangewezen om naast een direct effect ook een uitgesteld effect te controleren. Met andere woorden, of de leerling over een korte of langere periode deze leerstof kan toepassen dan wel de leerstof vlug vergeet. Indien nodig kan bijvoorbeeld opnieuw oefentijd voorzien worden voor het lezen of kunnen de spellingsregels worden herhaald.

■ Leerlingvolgsysteem

In het lager onderwijs kan voor het opvolgen van de vorderingen voor lezen en spellen naast methodegebonden toetsen gebruik gemaakt worden van een genormeerd, methodeonafhankelijk leerlingvolgsysteem. Bij de keuze van het leerlingvolgsysteem wordt steeds rekening gehouden met de leerplannen Nederlands. Niet elk LVS is afgestemd op de leerplannen van de verschillende onderwijsnetten. Het heeft weinig zin om te toetsen wat nog niet aan bod kwam in de les en niet geoefend werd.

Meerdere LVS verwijzen voor leerlingen die onvoldoende scores (zone D) naar bijhorende materialen voor verdere analyse en mogelijk handelen. Vanuit de analyse is duidelijk wat goed gaat en waarmee de leerling problemen heeft en hierop wordt het handelen afgestemd. Bij het remediëren kan men starten vanuit de aangetoonde tekorten, dit beschouwen als beginsituatie en bij evaluatie de vorderingen vergelijken met deze beginsituatie. Hierbij mag niet uit het oog verloren worden dat de klasgroep verder evolueert en er daardoor een achterstand kan blijven bestaan. Het gaat dus steeds om een evaluatie van vorderingen in vergelijking met de beginsituatie en een evaluatie in vergelijking met de klasgroep.

Zoals eerder aangegeven⁹ kan voor Nederlands de 'Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren' worden ingezet om de talige vaardigheden en competenties van de leerling te evalueren, op meerdere momenten en met verschillende evaluatievormen.

⁹ Zie Fase 0 Brede basiszorg, Opvolgen van alle leerlingen,
http://www.ond.vlaanderen.be/toetsenvoorscholen/toolkit_breed_evalueren/pdf/4.pdf

Om in het secundair onderwijs leerlingen met spellingproblemen voor moderne vreemde talen op te sporen, kan de leerkracht voor Frans en Engels zelf op een eenvoudige manier een screeninginstrument¹⁰ opzetten. Dit kan in de vorm van een gatendictee, waarbij de woorden die gebruikt worden moeten gekend zijn door de leerlingen. Een aantal minder frequent voorkomende woorden, die vaak voor moeilijkheden zorgen, kunnen eveneens hiervoor geselecteerd worden.

2.3. Onderwijs-, opvoedings- en ondersteuningsbehoeften en aanpak bepalen

De leerkracht(en) en het zorgteam formuleren samen de doelen en onderwijs- en opvoedingsbehoeften en stemmen de interventies hierop af. In het leerlingendossier worden duidelijke afspraken rond de interventies genoteerd.

Doelen worden bepaald, waarbij langetermijndoelen indien nodig opgesplitst worden in haalbare tussendoelen. Van daaruit wordt aangegeven wat een leerling nodig heeft om deze doelen te bereiken en welke aanpak hiervoor aangewezen is.

Bij het bepalen van de aanpak wordt rekening gehouden met een aantal factoren, zoals:

- ▶ alle informatie over eerdere remediëring: duur, vorm, effect;
- ▶ het socio-emotioneel functioneren van de leerling, zoals de behoefte om zelfstandig te functioneren...;
- ▶ de contextfactoren: studierichting, onderwijsloopbaan, ondersteuning thuis...;
- ▶ de hulpvraag van de leerling;
- ▶ de motivatie en verwachtingen van de leerling;
- ▶ de ondersteuningsbehoeften van ouders en leerkrachten;
- ▶ ...

Voor het concreet formuleren van onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en ondersteuningsbehoeften van ouders en leerkrachten kunnen de hulpzinnen opgenomen in het Algemeen Diagnostisch Protocol ondersteuning bieden. Leerkrachten en ouders kunnen nood hebben aan ondersteuning om de nodige aanpak te realiseren. Dit kan gaan over het vergroten van kennis van en begrip voor lees- en spellingproblemen, inzichten in hoe huiswerk begeleiden, remediëren, compenserende software gebruiken... Bijlage 2 Remediëren en Bijlage 3 Compenseren kunnen hierbij van pas komen.

¹⁰ Tops W., & Boons G., *Dyslexie en moderne vreemde talen, gids voor leerkrachten, hulpverleners en ouders*, Garant, Antwerpen-Appeldoorn, 2013.

Bij het bepalen van de aanpak wordt gekozen voor de minst ingrijpende maatregel die ervoor zorgt dat de leerling zo veel mogelijk kan blijven participeren aan het klas- en schoolgebeuren. Er kan nagegaan worden of de aanpak voor een bepaalde leerling of groep leerlingen, ook een grotere groep leerlingen of de hele klas ten goede kan komen.

■ Leerkrachtenperspectief versus leerlingperspectief

De aanpak kan opgesteld worden vanuit een leerkrachtenperspectief en vanuit een leerlingperspectief¹¹. In het basisonderwijs wordt de aanpak eerder opgesteld vanuit een leerkrachtenperspectief. De verantwoordelijkheid ligt meer bij de leerkrachten. Zij stemmen de interventies af op de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen. De interventies bevorderen en ondersteunen de ontwikkeling van de lees- en spellingvaardigheden van de leerling. Het eigen aandeel van de leerling zit naast de extra inspanningen die ze doen om hun lees- en spellingvaardigheid te verbeteren, ook in het leren toepassen van compenserende strategieën om hun problemen te omzeilen.

Het leerkrachtenperspectief kan in de schoolloopbaan meer opschuiven naar een aanpak opgesteld vanuit een leerlingperspectief wanneer jongeren begeleid worden naar meer verantwoordelijkheid in het oplossen van problemen. Bij het inzetten van interventies vanuit het leerlingperspectief wordt in deze context wel rekening gehouden met een groeiperspectief. Leerlingen moeten leren groeien in hun zelfredzaamheid. Faciliteiten voor een leerling uit het derde leerjaar zullen er anders uitzien dan faciliteiten voor leerlingen in de laatste jaren van het secundair onderwijs.

Interventies vanuit het leerlingperspectief stimuleren eveneens de metacognitieve ontwikkeling van de leerling. Jongeren met lees- en spellingproblemen leren net als andere jongeren op school hun sterktes en zwaktes kennen en leren actief te zijn in het zoeken, formuleren en communiceren van oplossingen bij problemen. Meestal wordt het succes van de aanpak bepaald door de gezamenlijke inzet van alle betrokkenen, zowel de leerkracht als de leerling.

■ Maatregelen

De aanpak van leerlingen met lees- en spellingproblemen zal vaak bestaan uit het toepassen van differentiërende, remediërende, compenserende en eventueel dispenserende maatregelen. Naast de mogelijke differentiatie en remediëring opgestart in de brede basiszorg, kan de school extra zorg voorzien onder de vorm van compenserende of dispenserende maatregelen, afgestemd op de specifieke onderwijsbehoeften van bepaalde leerlingen¹². Bij leerproblemen wordt de volgorde

¹¹ Tops W., & Boons G., *Dyslexie en moderne vreemde talen, gids voor leerkrachten, hulpverleners en ouders*, Garant, Antwerpen-Appeldoorn, 2013.

¹² Zie: *Decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (M-decreet)*, 2014.

‘remediëren, compenseren en dispensereren’ gerespecteerd, daarnaast is het stimuleren bij alle interventies steeds van toepassing. Het basisprincipe is dat de leerling zo veel mogelijk betrokken blijft bij de klassikale lessen. Ook in deze fase blijft de leerkracht de eindverantwoordelijke, eventueel aangevuld of ondersteund door zorgleerkrachten of anderen.

Bij het toepassen van maatregelen wordt de keuze van de interventies altijd gezien in relatie tot de leerkansen die ze bieden. Bijvoorbeeld: is een leerling gebaat bij het vervangen van boekbesprekingen door filmbesprekingen of biedt het verminderen van het aantal boekbesprekingen meer leerkansen? Deze afweging is met name belangrijk bij de compenserende en dispenserende maatregelen. Het vergroten van zelfstandigheid (onderwijsloopbaanperspectief) en het socio-emotioneel functioneren zijn hierbij altijd belangrijk.

Stimuleren

Leerlingen met lees- en spellingproblemen/dyslexie op een aangepaste wijze stimuleren heeft tot doel extra te motiveren tot lezen en correct spellen. De leerlingen, die door veel inzet weinig vooruitgang boeken in deze vaardigheden, worden gewaardeerd voor hun inzet en aangemoedigd om verder te volharden. De motivatie van de leerling wordt verhoogd door stapsgewijs te werken met materiaal over onderwerpen die de leerling boeien. Dit kan verder door voortdurend gepaste feedback te geven over eigen vorderingen en de vergelijking te maken met eigen prestaties in plaats van met de klasgroep.

Remediëren¹³

Bij kleuters die moeite hebben met geletterdheid voor het effectief lezen en spellen is veel herhaling in kleine groepjes aangewezen. Aansluitend kan de ‘voorschotbenadering’ inspirerend zijn bij de begeleiding. In deze aanpak worden kleuters op speelse wijze, individueel of in kleine groep, meer in contact gebracht met de geschreven taal en leren ze reeds een tiental letters herkennen¹⁴.

In het lager onderwijs is de remediëring erop gericht de lees- en schrijfvaardigheid maximaal te stimuleren en te oefenen zodat de leerling een optimaal niveau kan bereiken. Dit houdt niet steeds in dat de problemen zullen worden opgelost en na een tijd volledig verdwijnen. De interventies kunnen gedurende een korte periode bestaan uit extra tijd voor oefening met directe instructie en feedback. Evaluatie kan ook leiden tot bijsturing en voortzetten van de interventies voor een langere periode (zie verder Plannen, handelen en evalueren).

¹³ Zie ook Bijlage 2 Remediëren

¹⁴ Masterplan dyslexie, protocollen dyslexie basisonderwijs, begeleiding:
<http://masterplandyslexie.nl/nl/catalog/dossier/begeleiding/7>, filmpje <https://www.leraar24.nl/video/2519#tab=0>

Bij remediëren gaat vooral aandacht naar:

- ▶ leesvloeiendheid, om een snellere en accurate woordherkenning te bevorderen;
- ▶ leesstrategieën, zodat leerlingen hun tekstbegrip vergroten;
- ▶ spelling, zodat leerlingen meer inzicht krijgen in woordstructuren en spellingstrategieën om hun spelling te verbeteren, teneinde betere schrijfproducten te leveren;
- ▶ schrijfstrategieën, zodat leerlingen het schrijven van teksten systematisch leren aanpakken;
- ▶ sociaal- emotionele ondersteuning, zodat leerlingen met de gevolgen van de hardnekkige lees- en spellingproblemen leren omgaan;
- ▶ executieve functies¹⁵, het ondersteunen van de ontwikkeling van de executieve functies zoals onvoldoende kunnen plannen en organiseren, timemanagement, problemen met werkgeheugen, aandachtscontrole en metacognitie. Leerlingen met dyslexie hebben vaker werkgeheugenproblemen zoals het moeilijk onthouden van lange of complexe instructies. Ze hebben dan baat bij het aanleren van technieken die het werkgeheugen kunnen ontlasten, bijvoorbeeld het aanleren van nieuwe informatie in kleine stappen, begeleide oefening (guided practice) en het gebruik van visuele ondersteuning¹⁶.

Ook voor leerlingen in de eerste jaren van het secundair is het nog zinvol om in te zetten op remediëren van lezen en spellen indien dit nog onvoldoende werd aangewend. Het is mogelijk dat leerlingen hun lees- en spellingvaardigheid nog verder ontwikkelen¹⁷.

Remediëring in secundair onderwijs kan ingezet worden voor:

- ▶ vloeiend leren lezen: bijvoorbeeld met de RALFI-methode¹⁸;
- ▶ begrijpend lezen: leesstrategieën leren gebruiken;
- ▶ correct spellen: herhaling spelling gebaseerd op remediëring basisonderwijs¹⁹;
- ▶ Frans en Engels²⁰.

¹⁵ Zie Bijlage ADP: Executieve Functies; Van de Sander E., Bruggink M. & Lamers I., *Executieve Functies voor het leren lezen en spellen*, Expertisecentrum Nederlands, Radboud Universiteit, 2015

¹⁶ Van De Voorde S., Roeyers H. en Desoete A., 'Doctoraatsonderzoek: De comorbiditeit tussen ADHD en dyslexie', *Signaal* 85, 2013.

¹⁷ Zie Theorie: Verschijningsvorm en definities; Prognose

¹⁸ Smits A. en Braams T., *Dyslectische kinderen leren lezen*, Boom, Amsterdam, 2006; Smits A., RALFI in voortgezet onderwijs.

¹⁹ Zie Bijlage 2 Remediëren; Remediëren in lager onderwijs

²⁰ www.letop.be, Nieuwsbrieven, artikels betreffende preteachen en remediëren Frans en Engels, Tops W. & Boons G., *Dyslexie en moderne vreemde talen, gids voor leerkrachten, hulpverleners en ouders*, Garant, Antwerpen-Appeldoorn, 2013.

Het onderwijs in vreemde talen kan een bijkomende hindernis zijn voor leerlingen met lees- en spellingproblemen en zeker voor leerlingen met dyslexie²¹. Ook hier kan remediëren aangewezen zijn.

Compenseren²²

Bij compenseren wordt het niveau van functionele geletterdheid gemaximaliseerd via maatregelen en hulpmiddelen. Compenseren wordt vooral ingezet om het vergroten van de achterstand met de medeleerlingen te voorkomen en de zelfstandigheid (het zelfbeeld) te bevorderen. Via compenseren wordt geprobeerd om de problemen bij lezen en/of spellen partieel te omzeilen. Bijvoorbeeld kan bij spellen gecompenseerd worden door het gebruik van hulpmiddelen als spellingkaarten uit het spellingschrift bij het maken van oefeningen of schrijfopdrachten. Anderzijds kan spelling gecontroleerd worden via voorleessoftware, de spellingcorrectorfunctie en ondersteund worden via een woordvoorspeller.

Compenserende software²³ kan worden ingezet om het begrijpen te ondersteunen bij een beperkte leesvaardigheid zoals bij een opdracht begrijpend lezen of bij het lezen van een wiskundeopdracht (vraagstukken). Hierdoor kan de leerling omgaan met leeftijdsadequate teksten. Dit helpt voorkomen dat een leerling dient over te stappen naar een lager onderwijsniveau. Leerlingen zijn minder afhankelijk van (voorlees)hulp, het werkt motiverend en ze kunnen een grotere zelfredzaamheid en zelfvertrouwen ontwikkelen. Hierbij wordt erop gewezen dat de leesvaardigheid in de eerste plaats verhoogt door de remediëring van lezen. Enkel inzetten op compenserende software resulteert bij de leerling in minder effect. Om de leesvaardigheid te verhogen wordt meer tijd gegeven als compenserende maatregel bij leesopdrachten waarbij geen gebruik gemaakt wordt van voorleessoftware.

Een voorbeeld van een compenserende maatregel: de leerkracht compenseert de problemen van de leerling door geen punten af te trekken voor spelling bij oefeningen of toetsen die niet rechtstreeks betrekking hebben op het toetsen van spelling. Hierbij aansluitend kan toegevoegd worden dat wanneer de leerling heeft leren gebruikmaken van compenserende software en een computer met spellingcontrole en woordvoorspeller gebruikt om een dictee te maken, deze maatregel vervalt. Aangezien al gecompenseerd is voor de spellingproblemen van deze leerling, kan de leerkracht het dictee verbeteren zoals dat van de andere leerlingen.

Dispenseren

²¹ Zie: <http://www.kpcgroep.nl/kennisOnLine/artikelen/>; Zie ook: de Krosse H., Kleijnen R., *Dyslectische leerlingen en talen. Mogelijkheden voor begeleiding*, Masterplan Dyslexie, 2007.

²² Zie bijlage 3 Compenseren

²³ Zie Bijlage 3 Compenseren: Compenserende software

Pas wanneer remediëren en differentiëren niet volstaan of niet relevant zijn en nagegaan is of compenserende maatregelen een oplossing kunnen bieden, zijn eventuele dispenserende maatregelen aan de orde. Na grondig overleg binnen de klassenraad kunnen er eventueel dispenserende maatregelen worden ingezet om de leerling op zijn traject te houden²⁴.

In overleg met alle betrokkenen worden afspraken gemaakt over het vrijstellen of toevoegen van doelen aan het gemeenschappelijk curriculum, rekening houdend met de wetgeving hieromtrent en het onderwijsloopbaanperspectief van de leerling. Het vrijstellen van leerplandoelen is een verregaande maatregel waarmee niet lichtzinnig mag worden omgesprongen. De doelen waarvoor vrijgesteld wordt, worden waar mogelijk steeds vervangen door gelijkwaardige doelen.

2.4. Plannen, handelen en evalueren

Het zorgteam volgt de gemaakte afspraken en handelingsplannen op en evalueert ze. Alle partners worden hier volgens een duidelijk bepaalde timing en op een afgesproken wijze bij betrokken.

Het resultaat van deze evaluatie kan zijn:

- ▶ De maatregelen hebben het gewenste effect, de problemen verdwijnen gaandeweg en de maatregelen kunnen afgebouwd worden.
- ▶ De maatregelen hebben het gewenste effect, maar dienen behouden te worden om de leerling zo optimaal mogelijk te laten participeren aan het onderwijs.
- ▶ De genomen maatregelen hebben onvoldoende effect en dienen bijgesteld te worden.

Voor de bijsturing van de genomen maatregelen kunnen de betrokkenen beroep doen op het CLB. Hierbij staat het formuleren van (nieuwe) aanbevelingen om tegemoet te komen aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en de ondersteuningsbehoeften van de leerkracht centraal. Bij doorverwijzing naar het CLB zijn dus zowel de inhoud als de resultaten van de geboden maatregelen belangrijk. Hierbij is een onderkende vraag zoals 'Heeft deze

²⁴ Zie M-decreet: *Enkel wanneer remediëring en differentiatie niet volstaan of niet relevant zijn, wordt in eerste instantie nagegaan of compenserende maatregelen een oplossing kunnen bieden. Pas daarna zijn eventuele dispenserende maatregelen aan de orde. Het vrijstellen van leerplandoelen is een verregaande maatregel waarmee niet lichtzinnig mag worden omgesprongen. De doelen waarvoor vrijgesteld wordt, worden waar mogelijk steeds vervangen door gelijkwaardige doelen.*

